

הגדה של פסח

עם

לקושי מנהגים וטעמים

כתר תורה וכתר מלכות

רבדים נסתרים בהגדת הרבי

שמונים שנה
תש"ו-תשפ"ו

מאת
הרב יואב למברג

יוצא לאור ע"י הוצאת ספרים

[ק ה ת]

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושש לבריאה

ברוקלין (13), ג. י.

770 איסטערן פארקוויי

להערות והקדשות
054-5924284
yoavleberg@gmail.com

פתח־דבר

אנו מודים לה' יתברך שזיכנו לחגוג את הכנסו של בנינו, הת' אברהם גדליה שי', לעול המצוות.

לרגל יום שמחתנו, ובהצטרף לשנת השמונים לצאתה לאור של "הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" (תש"ו-תשפ"ו) על ידי הרבי נשיא דורנו, בחרנו להגיש בפניכם כתשורה מאמר המבקש לחשוף "רבדים נסתרים" הטמונים ביצירה תורנית מופלאה זו.

בין דפי המאמר שלפניכם, אנו יוצאים למסע בעקבות פסקת הפתיחה של ההגדה. בעוד שבמבט ראשון מדובר במידע היסטורי, הרי שעיון מעמיק חושף שטמון כאן רמז רב משמעות, הקשור לאחת הפעולות שנעשו על ידי אדמו"ר הרי"צ להכתרתו של הרבי כנשיא הדור השביעי.

הדברים שנכתבים כאן (בדרך אפשר) הם בבחינת "נפלאות מתורתך", והזמן גרמא - הניסים והנפלאות שאנו רואים בגלוי בימים אלו "בארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה גו".

ויהי רצון שניסים ונפלאות אלו יהיו פתח לנפלאות הגאולה העתידה "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והרבי נשיא דורנו יוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל".

ז' ניסן ה'תשפ"ו

יואב ונחמה למברג

בריקת חסד. ארסו ר' חזקוני אלך למקדריטש בעמם הראשונה בשנת תקכ"ד ושנת שס
(בעמם חתימה) עד לפני חמ"ח תקכ"ח כשחזר לבייתו, ביום יג' ניסן בשנת
 תתיא לא אכל לא התקנה שחרי אסור בהקניחה, אלא שלא אכל כי הי' סודר
 בהכנה לבריקת חסד. אשר כל הכתובה שקיבל המקדריטש בפניו בריקת חסד יבוא
 כן בהבריקת בסוף. ובריקת נמשכה כל הלילה, ולא הי' לו אז רק חדר אחד
 (שיחזק כ"ק סו"ח ארסו ר' חמ"ח הרח"ק)

או מירש רבנו המסנה (ריס מסחים) ו אור לארבעה עשר בודקין את החסד
 לאור חנר - יג' בגיסס' אחד, הוא ענין הדעת, בזה אין שייך (צריך) בריקה.
 יד' הוא ענין המדות (ע' סודות רננה א ורנה"ב) שם צ"ל בודקין את החסד,
 והבריקת היא לאור חנר, נר ה' נשמה אדם. והבריקת היא בחורין ובסדיקין
 שלכן צ"ל לאור חנר, כי מדורת היא בחי' אצילות ושם חרי לא יגורר דע,
 אבוקה היא בבריקת ואור חנר - יצירתה, כי עשי' היא בחי' חושך (שם) שם
 ועי"כ של"ה סו"ח שבה - קלו"ב. קח"י סע' אבוקה. ר"ה אור ליד' הי"ח.

דברי חסד
 כ"ס - הי' הראשונה שכתבנו עליו ר' חסד, יצ"ל. אה"ן

אם הראשונה (דבר ע"א) 333 (שנת) 1873
 דבר ארסו ר' חסד (הקניחה) והסודות הנכונים הכתובים דני
 היותו האדם (שם) ת"ת (אוסר) דבריו - ארסו ר' חסד, יצ"ל.

א"ח/א"ח

הפסקה הראשונה של ההגדה בכתב יד קודש של הרבי (התוספה בשנת תשכ"ג)

כתר תורה וכתר מלכות

פתיחה היסטורית מפתיעה

ספרו הראשון של הרבי "פרי ביכוריו" שחשף טפח מגדלותו העצומה בתורה, הוא "הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים"¹. ההגדה נדפסה עוד טרם עלותו על כס הנשיאות, לפני שמונים שנה (בשנת תש"ו)², ונודעת לה חביבות מיוחדת בהיותה מאותם חיבורים בודדים שנכתבו וסודרו על ידי הרבי ממש.

הגדה זו היא יצירה סביב נוסח ההגדה של אדמו"ר הזקן בסידורו, ובה ליקט הרבי בתמציתיות את המקורות בראשונים ובפוסקים לכל פסקה בהגדה לצד ההלכות והמנהגים, בתוספת פירושים מלוקטים ממפרשים ראשונים ואחרונים³.

בתורת הרבי בכלל אנו מוצאים שלצד כל המרחב והעומק בולט מאד הדיוק, ביתר שאת רואים זאת בהגדה של הרבי, כפי שניתן להיווכח מהסבריו של הרבי באגרות קודש על כמה מהפסקאות שכתב בהגדה ונשאל עליהן (ונדפסו בהוספות להגדה)⁴.

ולכן, מפתיע לראות שהפסקה הראשונה של הרבי בהגדה, עוסקת במידע היסטורי גרידא, אשר לכאורה יש לו קשר רחוק בלבד לתוכן ההגדה.

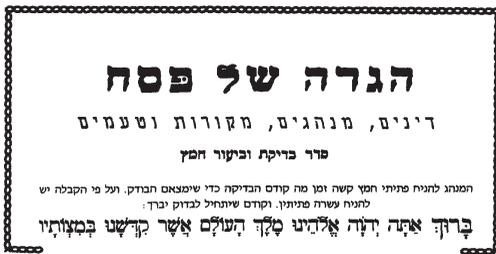
ברם ניתוח מעמיק של פסקה זו חושף גילויים מפתיעים, ושופך אור חדש על נקודות ציון חשובות בהיסטוריה החב"דית, שנראות כשזורות זו בזו, החל מאדמו"ר הזקן עוד בהיותו בצילו של המגיד, ועד לזריחת אורו של הרבי נשיא דורנו.

אך תחילה יש להסתייג ולומר, שדברי הרבי עמקו מאוד כנודע, ומי ערב ליבו לומר שאכן ירד לסוף דעתו הקדושה, ולכן כל הבא לקמן הוא הצעת הדברים בדרך אפשר בלבד.

---

1. במהדורות מאוחרות יותר "טעמים ומנהגים".
2. קדם לו לוח "ילקוט יומי" שהיה מיועד לילדים, וכן לוח "היום יום" ש"לוקט וסודר" ע"י הרבי "משיחות ומכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א [הרי"צ]", כנדפס בשער.
3. ראה גם מאמרו של הרב זוין בספרו "סופרים וספרים" (ח"ג עמ' 271-270).
4. בענין זה ראה דבריו של הרב עזרא שוחט שי' (ששנים רבות עוסק בלימודה וליבונה של הגדת הרבי) שנתפרסמו בכמה וכמה הזדמנויות.

ב. זו לשון הרבי בפסקה הראשונה (ההדגשות במקור):

הל' פסח
 הני פסח. ה' הראשונות שונפטו משו"ע רבנו הזקן (ע"י בניו, שקלאוו, תקע"ג), והן גם הראשונות (ביחד עם הל' ציצית) שנכתבו ונגמרו ע"י רבה"י עוד. בהיותו יושב בשבת תחכמוני" במעזריטש (הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל). — הל' ת"ת (וסדר ברה"ג) — נדפסו ע"י אדה"ו, אבל כענין כמ"ע ולא כחלק מחשו"ע.

שבת הגדול
 נקרא כך מפני שנעשה בו גם גדול (תור"ה ואתו שבת פז, ב' טשו"ע ר"ס ח"ג) — במחזור ישן כח"י נמצא רגש שבת שלפני שבועות נקרא שנה"ה, וכן שבת שלפני ר"ה (בתר שם טוב ח"ג), וי"ל שקראו שם זה לשבתת אלו, (אף ולא שייך בהם הטעם הני"ף), מפני הרמזין לשבת שלפני הפסח, שגם הם באים לפני יו"ט.

שבת הגדול שחל להיות בערב פסח
 — ורק אז — מספורין וערבה (באה"ט סת"ף סק"א), לפי שבאותה ערשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר, וערב ססח (של שנה רביעית ושביעית לשמיטה) הוא זמן בינור מעשרות (שו"ע אדה"ו ס"ס ת"ף ע"ש)³.

שבת הגדול אחר מנחה אומרים
 עברים היינו עד לכפר על כל עונותינו, לפי שאו היתה התחלת הנאולה והנמים (שו"ע ס"ס ת"ף) וכן והיגים (ודלא כמ"ש בשער הכולל).

ההוגה להניח פתיתי חמץ בניו
 הבריקה. מעיקר הדין אין צורך כלל להניח, כי המצוה לחמץ אחר החמץ, וגם אם לא מצא כבר כיום המצוה כתקונה (שכלי הל"ס סי' וז בשם שו"ת הגאונים, כלבו בשם רח"ג). אבל כבר נתפשט המנהג להניחן ומנהג ישראל תורה היא (שו"ע אדה"ו ס"ו"ס ת"ב). וראה בחמץ יעקב טעמי מנהג זה. ויש לחוסף טעם: כדי שבכביכול היום יוכל לומר כל חמירא וחמירא ודומיהו, וגם שלא ישבח חובת ביעור ולא ימסך לשוריה הכלי שלמה לבריקה כמ"ש ס"ס ת"ח.

הזמן עשה. כדי שלא יתפזר (שו"ע סת"ף).
 וע"פ הקבלה יש להניח עשרה פתיתין. (משנת חסידים, סי' האריו"ף) בס' כרית הלו"י למהר"ש אלפנץ כתב שמרוב כבמרא (ספחים י, א) הניח עשר כ"ו (שער הכולל).
 הוגה בית הרב. מתיחס במסומות שונים בבית עשרה פתיתי חמץ קשה, כל אחד מהם כדון כפיס נייר — ככתב ש"ט ח"ב כותב אשר כן הוא גם מנהג המפרדים ב"אה"ט סוריא תוגרמא ומצרים. והטעם כדי שלא יתפזר. וערמ"ש בשו"ע סת"ף ב. — ברדקס לאור נ"ל שעה (שו"ע סת"ף) וע"י נוצח ענה. הבודק מניח החמץ ממצא בשש פטן של נייר. במסר הבריקה מניח שיש זה הנוצה ושידו הנר — אם ישנם — בסערוויח כח"ע, מעטם הכל בנייר (אבל לא די הכי, שנשאר כלתי מעטם). ומתוק ע"י. חוט שנוכרו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו.

הלכות פסח. ה' הראשונות שנדפסו משולחן ערוך רבינו הזקן (על ידי בניו, שקלאוו, תקע"ג), והן גם הראשונות (ביחד עם הלכות ציצית) שנכתבו ונגמרו על ידי רבינו הזקן עוד "בהיותו יושב בשבת תחכמוני" במעזריטש (הקדמת אדמו"ר הראמזעי להשולחן ערוך, הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל). - הלכות הלמוד תורה (וסדר ברכת הנהנין) - נדפסו על ידי אדמו"ר הזקן, אבל כענין בפני עצמו ולא כחלק מהשולחן ערוך.

כוונת הדברים בפשטות: ההגדה של אדמו"ר הזקן כוללת שורה של הלכות פסח הנוגעות לליל הסדר, אותן שזר אדמו"ר הזקן בין פסקאותיה של ההגדה, וכדרכו בסידורו. בהקשר זה

הרבי רואה לנכון לציין, שההלכות הראשונות בשולחן ערוך שנכתבו ע"י אדמו"ר הזקן, וכן ההלכות הראשונות שנדפסו מהשולחן ערוך ע"י בניו (שכידוע נדפס אחרי פטירתו) - היו הלכות פסח. ואולי יש בכך גם כדי ללמד על החביבות שצריכה להיות כלפיהן.

שאלות ודיוקים

ג. אך כמה וכמה שאלות עולות מקריאת הדברים:

א. מה בא להשמיענו הרבי בכך שהלכות פסח שנדפסו ראשונות, הרי לכאורה היה זה ענין טכני בלבד. שכן שריפה כילתה את כל כתב יד קדשו של אדמו"ר הזקן, ולכן אספו בניו במשך כמה שנים את ההעתקות של השולחן ערוך שהיו בידי החסידים, ומהם הדפיסו קימעא קימעא "קמא קמא דמטי לדינו אנחנו מביאים לבית הדפוס", כפי שהם מספרים בהקדמתם לשולחן ערוך.

ישראל, היתה סמיכת חכמים שאין למעלה ממנה בתור מנהיג ומורה דרך לרבבות אלפי ישראל.

אך יש לומר יתירה מזו, שמינוי זה שהיה בשלהי נשיאותו של המגיד⁸, הוא חלק מתהליך העברת שרביט ההנהגה מהרב המגיד לתלמידו חביבו אדמו"ר הזקן (כפי שאכן אירע כמה שנים אחרי פטירתו), ומתן תוקף לשיטת חב"ד אותה ייסד רבינו, ועל דרך המסופר בתורה ובחז"ל אודות משה רבינו ויהושע.

על הפסוק "ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו" אמרו חז"ל (בספרי, והובא ברש"י על התורה): "אמר לו, תן תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך, כשתיפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה. מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל".

כלומר, הציווי "וסמכת את ידך עליו", בא בהמשך לבקשת משה רבינו "יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפנים ואשר יבא לפנים ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה". והציווי "להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך" הוא הדרך בה התבצע המינוי של יהושע כממשיכו של משה רבינו.

על דרך זה יש לומר לגבי כתיבת השולחן ערוך ע"י אדמו"ר הזקן בהוראת המגיד ובחיי המגיד, שהיה זה אות וסימן לכך שיהיה ממלא מקומו.

אלא שבזמן משה ויהושע שהיה איסור לכתוב את התורה שבעל פה, ענין זה יכול היה להתקיים דווקא בעל פה "להיות שואל ודורש", ואילו בזמן המגיד ואדמו"ר הזקן ענין זה נפעל ביתר שאת באמצעות כתיבת ספר.

ה. עדות ורמז לכך שכתבת השולחן ערוך היתה חלק מתהליך העברת ההנהגה, ניתן למצוא בדברי אדמו"ר הזקן עצמו (כפי שמופיעים בכתבי אדמו"ר הרי"צ):

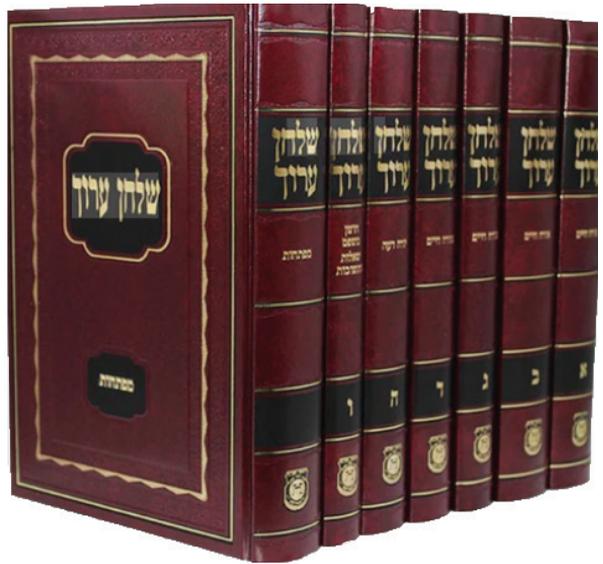
"בעת - סיפר רבנו הזקן לנכדו בעל צמח-צדק - אשר מורי ורבי אמר לי לסדר

---

8. הוראת כתיבת השולחן היתה בשלהי שנת תק"ל או בתחילת תקל"א, שנתיים לפני פטירת המגיד (נפטר ב"ט כסלו תקל"ג), ובמשך זמן זה חיבר אדמו"ר הזקן את השולחן ערוך, כדלקמן בפנים. וראה עוד לקמן, שבשנת תק"ל החלו כבר להרגיש בדרכו החדשה של רבנו הזקן בשיטת חב"ד.

את השלחן ערוך, כבר נודע להרבה מהחסידים הבאים למורי ורבי מגודל הקירוב אשר קרב אותי מורי ורבי, ודאגתי מעין לא טובה ח"ו, והגדתי למורי ורבי את כל לבי.

כשמוע מורי את דאגתי עמד מלא קומתו, שם ידיו הקדושות על ראשי ויברכני בברכת כהנים, וככלותו לברך דבר איתי כשעה ארוכה על דבר עריכת השלחן ערוך, ומני אז הנה גם החבריא קדישא היו אתי עמי באהבה ובאחווה.

כאשר נסתלק מורי ורבי עשו התלמידים הגרלה מי יזכה בהטהרה, ואח"כ הגרלה שני' על אודות פרטי אבריו הקדושים, ובגורלי עלה טהרת ראשו הקדוש.

נרעדתי אז מגודל הזכות ונפחדתי מאימת הדין והקטרוג ח"ו, והרגשתי חלישות הדעת ביראה ופחד מחברי ובני גילי הגדולים ממני בשנים ובשימוש את כ"ק מורי ורבי...⁹

והנה מובן בפשטות שזכיית אדמו"ר הזקן בטהרת הראש מסמלת את היותו ראוי לרשת את המגיד ולהיות ממשיך דרכו. וכפי שמציין בהקשר לסיפור זה הרבי הריי"צ את דברי הרב הצדיק רבי מנחם מענדל מהאראדאק "כולנו קבלנו ממעין אחד ואחדים מאתנו זכו גם למקור המעין, אבל הרוב קבלו רק המקיף דמקיף, והוא קיבל המקיף והפנימיות דפנימיות"¹⁰.

ומכך שאדמו"ר הזקן כורך יחדיו את הסיפור של כתיבת השולחן ערוך עם הסיפור של הזכיה בטהרת הראש, ניתן ללמוד ששני הסיפורים קשורים להתעטרות בכתר ההנהגה אחרי פטירת המגיד.

9. ס' התולדות אדה"ז ח"א עמ' 221.

10. התמים עמ' שצז.

ייעודו של אדמו"ר הזקן

1. במאמר המוסגר, יש לפרש על פי האמור את תוכן הסיפור בענין ה"עין לא טובה" של תלמידי המגיד כלפי אדמו"ר הזקן שלא היו איתו "באהבה ובאחווה".

שכן לכאורה הדבר תמוה, איך יתכן שהחבריא קדישא נהגו כך עם אדמו"ר הזקן בגלל שבו בחר המגיד לכתוב את השולחן ערוך, ובפרט לאור הידוע בגודל מעלתם הנפלאה, וכפי שסיפר אדמו"ר הזקן עצמו¹¹ שפעם ראה שאת החבריא קדישא יושבים ומשוחחים על ענינים נעלים, עד שהגיעו כמעט לכלות הנפש, ומיני אז "הונח אצלו מה שאמר הרשב"י בחד קטירא אתקטרנא ביה אחידנא ביה להיטא".

אך על פי האמור אפשר לומר שהתלמידים הבינו שבמעשהו זה הרב המגיד מעמיד מנהיג חדש לצידו (הסולל דרך שונה וחדשה), וגם עושה פעולות והכנות הקשורות להסתלקותו מן העולם, ומצד זה הסתכלו על אדמו"ר הזקן בעין לא טובה.

כלומר, לא היה זה מצד תחושה של ישות עצמית חס ושלום, אלא מצד התקשרותם לרבם.

2. מתוך שנגענו במעמד של "וסמכת ידך עליו" של המגיד לאדמו"ר הזקן, ראוי להתעכב ולספר מעט אודות דבריו המפורשים של המגיד בנוגע לתפקידו וייעודו של אדמו"ר הזקן והכשרתו ע"י המגיד כמנהיג ומחולל תנועת חב"ד, כפי שמסופר בכתבי אדמו"ר הרי"צ:

"כשבא רבנו הזקן למזריטש גילה לו רבו הרב המגיד מיהו - שהוא נשמה חדשה דאצילות בהתלבשות בגופו בגילוי ועבודתו היא לגלות ולבאר את תורת הבעש"ט באהבת השם ואהבת ישראל ולגלות את דרך חסידות חב"ד, ולכל לראש - מוסר לו מורו המגיד בשם מורו הבעש"ט - דרך העבודה היא לקרב גם אנשים פשוטים, כי צריכים לאהוב יהודי מפני שהוא יהודי, כל יהודי הנה ירידת נשמתו למטה בהתלבשות בגוף גשמי היא כדי לעשות את המטה הגשמי לכלי לאלקות"¹².

11. ספר התולדות אדמו"ר הזקן חלק א עמ' 115, בשם אחיו המהרי"ל.

12. אוצר סיפורי חב"ד ח"ב עמ' 293.

"בשנתיים הראשונות תקכ"ד-כ"ה שרבנו הזקן נסע אל הרב המגיד ממזריטש לא מסר לו הרב המגיד כל ענין פרטי, בניגוד לנוהגו ביחס לשאר תלמידיו שמסר להם ענינים ושליחויות במקומות שונים, לכל אחד מהם נתן הרב המגיד מקום מיוחד שם הי' עליו לחנך ולהדריך.

"...בסוף השנתיים האמורות שאל רבנו הזקן את הרב המגיד כשנפרד ממנו מה צריכה להיות עבודתו? ענה לו הרב המגיד: עליך ליצור דרך לעצמך. אסף אז רבנו הזקן קבוצת אברכים ולמד אתם.

"כשבא שוב אל הרב המגיד אמר רבנו הזקן להרב המגיד שאבנים וקרשים יש לו, איך לסדר אותם הוא גם כן יודע חסר רק כח המדבק. ענה לו הרב המגיד: על כך צריכים כח מרבי ואקח מרבי - הכוונה על הבעש"ט - ואתן לך. למחרת אמר לו הרב המגיד: אתה זקוק לברכה כפולה ירצו לשבור אותך ויהיו לך הרבה מנגדים. וברך אותו בברכת כהנים עם כל הכוונות ואמר לו יהיו לך הרבה מנגדים ברם יש לך האזור של אליהו ומתניים חזקים לעמוד בכל הענינים הכבדים.

"הרבי הצמח צדק אמר על כך זוהי דרך סלולה ורחבה.

"בשנת תק"ל החלו להרגיש בדרכו של רבנו הזקן ובהפרש שבין דרך זו לדרכם של שאר תלמידי הרב המגיד"¹³.

ועוד נאמר:

"הבעש"ט מסר לתלמידו הרב המגיד את פך השמן הרוחני למשוח בו את רבנו הזקן לנשיאות לדורותיו"¹⁴.

פסק דין למנהיגות

ח. והנה בס"ד לאחר שכתבתי את הדברים האמורים מצאתי התייחסות מפורשת של הרבי לקשר שבין כתיבת השו"ע לבין ההתעטרות של אדמו"ר הזקן בכתר ההנהגה. הדברים מופיעים בתורת מנחם תשמ"ח ח"א (עמ' 310 ואילך), שם הרבי מאריך לדון בשאלה הנוגעת לקביעת זהותם של האושפיזין החסידי:

"לכאורה כיצד יכולים לפרסם בכל העולם כולו ששבעת האושפיזין החסידיים

13. שם עמ' 291.

14. שם עמ' 281.

הם הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע - בה בשעה שישנם עוד ריבוי צדיקים בישראל?

".. כידוע שמספר תלמידיו של המגיד הי' .. ק"כ תלמידים כולל גם הרה"ק הרמ"מ

מהאראדאק שבתקופה הראשונה מילא את מקומו של המגיד בנשיאות עד שנסע לארץ הקודש שאז נתמנה רבינו הזקן לנשיאות, וכידוע מ"ש רבינו הזקן שענין הנשיאות שייך להרמ"מ כו'.

"ולאחרי כל זה באים ואומרים ובאופן שיתפרסם בכל העולם כולו שמכל תלמידי .. המגיד ישנו רק אושפיזא אחד - רבינו הזקן - ושאר האושפיזין הם הרביים שמילאו את מקומו של רבינו הזקן ומלבדם לא נמנים שאר הצדיקים במנין האושפיזין?!

והרבי משיב על כך (באריכות גדולה וכאן הובא הנוגע לענינו):

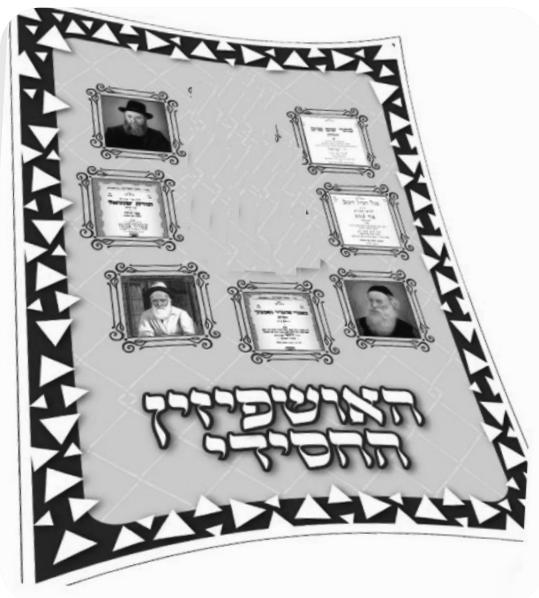
"כאשר המגיד הוצרך "לחפוש בחפש מחופש בתלמידיו למצוא איש אשר רוח אלקים בו להבין ולהורות הלכה ברורה" בחר ברבינו הזקן, "ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה כו"

.. ומכיון שמכל תלמידי המגיד נבחר רבינו הזקן ע"י המגיד להבין ולהורות הלכה ברורה הרי זה כמו פסק דין ע"י המגיד .. שבנוגע להלכה למעשה צריכים להתנהג כולם על פי הוראת רבינו הזקן כולל גם בנוגע לעניני החסידות כו".

וראה שם באריכות, ואכ"מ.

התוקף הפומבי

ט. לאור האמור ניתן להבין שהעובדה שהלכות פסח הן החלק הראשון של השולחן ערוך שנכתב ונדפס, אינה פרט היסטורי גרידא, אלא יש בכך ענין עיקרי ויסודי בהפיכת אדמו"ר הזקן למנהיג, שכן בחלק זה נתקיים הענין של "וסמכת ידך עליו".

בפרטיות יותר:

את כתיבת רובו של השולחן ערוך סיים אדמו"ר הזקן עוד לפני פטירת הרב המגיד¹⁵, ובמשך שנים רבות הסתובבו רק העתקות ממנו בידי החסידים, ואילו יציאתו לאור עולם בדפוס היתה רק לאחר פטירתו. ואם כן גמר ושלמות הענין "להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיידך" נתקיים רק לאחר הדפסת השולחן ערוך, שאזי נתפרסם השולחן ערוך בכל בית ישראל.

ועוד זאת: לפני הלכות פסח שנדפסו אז, הופיעה "הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל"¹⁶, שבה נתפרסם כל הסיפור האמור - "ויבחר בכבוד אדונינו אבינו מורינו ורבינו ז"ל [= אדמו"ר הזקן]", אשר עד אז הסיפור כנראה רק עבר מפה לאוזן, והיה זה בבחינת דברים שבעל פה, ומעתה הפך להיות דברים שבכתב עם הרמנא דמלכא, הוא ניהו כ"ק אדמו"ר האמצעי ואחיו.

על פי זה מובן שהעובדה שהלכות פסח נדפסו ראשונות, יחד עם ההקדמה הנ"ל מאת בני המחבר, היא שנתנה תוקף (למפרע) לכל הענין של "וסמכת את ירך עליו", ולא רק על רבינו, אלא על כל שיטת חב"ד אותה ייסד, ושהמשיכו אותה אחריו רבותינו נשיאי חב"ד לדורותיהם.

ומעתה יובן הדגש שנתן הרבי לענין הדפסת הלכות פסח, וכמו כן מובן שענין זה נוגע גם כשעוסקים בהלכות פסח שבסידור, שכן זהו ענין כללי ועיקרי מאחר שבהלכות אלו נתעטר אדמו"ר הזקן בכתר הנשיאות.

הלכות פסח

יש בכללן שמנה מצות . שלש מ"ע חמש מצות לא תעשה והן פרוצין :

א' שלא לאכול חמץ ביום י"ד טענות היום ולמעלה :

ב' לבער חמץ מן העולם מחצות היום ולמעלה .

ג' שלא יראה חמץ כל שבעה :

ד' שלא ימצא חמץ כל שבעה :

ה' שלא לאכול חמץ כל שבעה :

ו' שלא לאכול כל שבעה תעריבת חמץ שיש בו כוח בכדי אכילת פרס טהרה וכוונת אצ"ל שבאכילת התעריבות אין טעמים כלל טעם החמץ שבתוכו הוא נהנים בחוץ וכוונת אצ"ל לקוודא בעלמא כגון כותת (פ' נסיון דהלל) הבבלי שמפרוץ בתוכו פירורי לחם חמץ לתמיצו שאין בכוחו טעם הלחם אלא הוצות הלחם החמץ את הכוח שבו כשאר איסורין אין כאן איסור מן התורה אבל ברמץ בפסח הדמיות תורה ואברה כל טעמות לא תאכל אפי' תעריבתו כ' אבל כות אתו חייב אצ"ל יש תעריבותו טעם חמץ כמו כשאר איסורים וכמ"ש במ" חמ"ב וכו' צ"א

ז' לאכול מצה בליל מ"ו בניסן .

ח' לספר ביציאת מצרים מאותו הלילה :

הלכות פסח מהדורה ראשונה

15. התכנית של הרב המגיד לא היתה להוציא את כל השולחן ערוך מחדש, אלא "לעשות מלאכה זו על סדר השלחן ערוך אורח חיים ויורה דעה שהן הדינים הנצרכים, שלהן מצוות קדימה על השאר, ולסדר כל פסקי דינים הבאים בשולחן ערוך ובכל האחרונים בלשון צח ומילתא בטעמא" ("הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל"). ואכן "במיעות שנים ב' נגמר זה החיבור על אורח חיים בשני לוחות כתובים פנים חוץ" (שם). לא ברור מהקדמה זו מתי הסתיימה כתיבת ההלכות על יורה דעה.

16. רק לאחר שהושלמה הדפסת כל הסדרה של השולחן ערוך העבירו את ההקדמה מהלכות פסח לסימנים הראשונים של אורח חיים.

על פי כל זה מדוקדקים המשך דברי הרבי "והם גם הראשונות .. שנכתבו ונגמרו על ידי רבינו הזקן עוד "בהיותו יושב בשבת תחכמוני" במעזריטש", שאין זה פרט היסטורי גרידא, אלא כוונתו להדגיש ענין זה, שאדמו"ר הזקן קיבל את המינוי והחל להורות בפועל לכל עם ישראל עוד בהיותו בצילו של המגיד ("להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחי"ך"), בכתיבת הלכות הפסח¹⁷.

גושפנקא של נשיא

י. אלא שאחרי הכל צריך עדיין להבין מדוע פסקה זו בהגדה של הרבי לא נכנסה בהוצאה הראשונה אלא התווספה רק כמה שנים מאוחר יותר, בשנת תשכ"ג.

בפשטות אפשר לומר ששנת תשכ"ג היתה שנת הק"ן לפטירת אדמו"ר הזקן (שנסתלק בשנת תקע"ג), והרבי עודד ועשה בשנה זו פעולות הקשורות לאדמו"ר הזקן. אך טבעי אם כן שראה לנכון להוסיף פסקה חדשה, המהווה מעין הקדמה להגדה של אדמו"ר הזקן, ונוגעת בתוכנו וענינו של אדמו"ר הזקן, כאמור¹⁸.

אבל נראה שיש כאן נקודה נוספת ועמוקה יותר, ופסקה זו היא מעין הקדמה של הרבי לחיבורו הראשון, ועל דרך מה שכתב הרבי עצמו¹⁹ בנוגע לפירוש רש"י על

התורה "שמאחר שלא כתב רש"י הקדמה בפני עצמה לפירושו (כדרך כמה ממפרשי התורה), הסברא מחייבת שרמזה על כל פנים ב"דבור המתחיל" הראשון".

הווה אומר, בפסקה זו בא הרבי לרמוז גם על עצמו, שכתיבת ופרסום ההגדה היה בה משום "וסמכת ידך עליו" של אדמו"ר הרי"צ עליו, ועל דרך הביטוי של הרבי כמה וכמה פעמים "פסק בעל המאמר את הדין על עצמו"²⁰.

17. וראה רש"י על הפסוק (שמואל-ב כג, ח) "יושב בשבת תחכמוני" - "יושב בשבת סנהדרין והוא תחכמוני".

18. ולהעיר, שכל הפסקאות שנתווספו באותה שנה, נוגעות לאדמו"ר הזקן.

19. לקוטי שיחות חלק ה בראשית א סעיף א (בתרגום ללשון הקודש).

20. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט ח"ג עמ' לח. וראה עוד תורת מנחם תשמ"ה ח"ד

ביתר הרחבה:

הוצאת ספרים קה"ת הוציאה עד אז את כתבי רבותינו נשיאנו (מלבד ספרים וחוברות שנועדו לציבור הכללי, ללימודים וידיעות בסיסיות במסורת ויהדות), ולכן הוצאת ההגדה לאור, שהיא ספר של חסיד עבור כלל אנ"ש וציבור שוחרי התורה היתה דבר שלא היה לו תקדים עד אז, והיא אומרת דרשני.

עוד זאת, ידוע שבהוצאת קה"ת נקבע שלכל נשיא יהיה עמוד שער עם מסגרת יחודית לספריו, החל מהבעש"ט ועד אדמו"ר הרי"צ. וראה זה פלא, מסגרת השער של הגדת הרבי²¹ היא כמו השער של אדמו"ר הרשב"י! והרי זה בוודאי מכריח שאדמו"ר הרי"צ נתן לספר את הגושפנקא של נשיא²².

שערים זהים. שער ספר של אדמו"ר הרשב"י (נדפס בתש"ג) ושער ההגדה של הרבי

עמ' 2396. ובכמה מקומות.

21. לספר היום יום היתה בתחילה מסגרת אחרת, ורק לאחר קבלת הנשיאות ניתנה לו המסגרת של אדמו"ר הרשב"י, שהיא המסגרת שנהוגה כיום בכל ספרי הרבי.
22. ולהעיר מהמסופר שאדמו"ר הרי"צ אמר אז לרבי: "אבא (אדמו"ר הרשב"י) היה 'פנימי', ואתה הנך 'פנימי'. מן הראוי, איפוא, שההגדה תופיע ב'שער' כזה כשל אבא" (ימי מלך ח"ב עמ' 797).

ולהוסיף, שבמכתב הרבי מאותה תקופה (סיון תש"ו) אנו מוצאים שהרבי הרי"צ הטיל על הרבי את המשימה לעבוד על חלקים נוספים מסדור אדמו"ר הזקן²³, ובכל זאת, החלק הראשון שיצא לאור מתוך עבודה זו על כללות הסידור, הוא הגדה של פסח.

נמצא שהחיבור של הרבי על ההגדה מתוך הסידור, הוא אותו ענין ממש²⁴ שנעשה ע"י חיבור הלכות פסח של אדמו"ר הזקן מתוך השולחן ערוך²⁵:

- א. שניהם נכתבו בחיי רבותיהם, בהוראתם ובשנים האחרונות של נשיאותם.
- ב. שניהם היו "פרי ביכורים", אשר חשף לעולם את גדולתם וידיעותיהם.
- ג. שניהם חיבורים כלליים המקיפים את כל סדר היום, ואף על פי כן נכתב ונדפס תחילה דוקא החלק שעוסק בעניני הפסח (שלא לפי הסדר).
ומכך עולה ההשוואה, שאותו ענין שנפעל ע"י כתיבת והדפסת שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, נפעל ע"י כתיבת והדפסת ההגדה של הרבי - "וסמכת את ידך עליו".
אך ברור שכל זה ניתן היה להאמר רק אחרי הסתלקות הרבי הרי"צ וקבלת הנשיאות ע"י הרבי, ולכן רק אז היה אפשר להביא פסקה זו בהגדה ולרמוז על כך.
ועל דרך דברי הרבי²⁶ "במאמר של יו"ד שבט ישנם כמה וכמה ענינים פלאיים

(שמעתי שהרה"ח הרב יואל כהן ז"ל פקפק בסיפור זה, כי מי יספר זאת וכו', אך מאידך אמר שאי אפשר לשלול בבירור, כי מצינו שהסיפור אודות החלום שחלם הרבי הרי"צ על הרבי המופיע ברשימות היומן (י"ב כסלו תרצ"ג), סופר עוד קודם לכן ונדפס בספר תולדות ר' אברהם הרופא עמ' 48).

ואולי יש לקשר את ענין המסגרת עם המובא לעיל מדברי המגיד לאדמו"ר הזקן "על כך צריכים כח מרבי ואקח מרבי - הכוונה על הבעש"ט - ואתן לך".

23. ראה אגרות קודש חלק ב עמ' קמח-קמט. כשנתגלו הרשימות של הרבי, נתגלו גם דפי העריכה של הרבי על סדר נטילת ידיים וסדר ברכת הנהנין מסידור אדמו"ר הזקן (אשר העבודה עליהם לא נסתיימה), והם נדפסו בשנת תשנ"ט.

24. בענין השוואה זו, ראה גם ימי מלך ח"א עמ' 233, ממאמרו של הרב חנניה יוסף אייזנבאך ז"ל.

25. ואולי יש לומר בדרך אפשר, שלמשה ויהושע, למגיד ואדמו"ר הזקן, לאדמו"ר הרי"צ ולרבי - יש מכנה משותף, שהם לא היו אב ובן אלא רב ותלמיד, ולכן נדרשה בהם פעולה מיוחדת.

26. תורת מנחם תש"י ח"א עמ' 12.

שבהשקפה ראשונה אין להם שייכות לתוכן המאמר ועכשיו מבינים זאת היטב!..", ועוד נאמר²⁷ "בהמשך האחרון שכתב הרבי - הבהיר את הכל ("ער האט אלץ באווערנט") ושם גם רמז את הכל".

משה יהושע ופסח

יא. מעניין להיווכח, שהקשר בין הלכות פסח לענין הנשיאות שמצינו אצל אדמו"ר הזקן ואצל הרבי, מצינו הן אצל משה רבינו והן אצל יהושע בן נון, שכן היו אלו ההלכות הראשונות שהם לימדו את עם ישראל.

אצל משה מפורש שפתח ב"החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה .. בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו".

ואילו אצל יהושע הדבר לא התפרש, אולם כך לכאורה עולה מחשבון הדברים. שהרי משה רבינו נפטר בז' אדר, וכל בית ישראל התאבלו עליו משך שבעת ימי האבל שהסתיימו בי"ג אדר, וכאשר נשיא מת "בתי מדרשות כולן בטלין"²⁸. נמצא שיהושע התחיל ללמד תורה את ישראל בי"ד באדר שאז מתחילים השלושים יום לפני החג, ולומדים את הלכות חג הפסח, וכמסופר בגמרא (פסחים ו, א-ב) שכן נהג משה רבו.

(ובפרט שהדור שנכנס לארץ הקריב את הפסח לראשונה בי"ד ניסן באותה שנה עם כניסתם לארץ, מאחר שההקרה היחידה במדבר היתה בשנה השנית ליציאה ממצרים).

ואולי יש להוסיף ולהוכיח, שגם הלימוד של יהושע קודם פטירת משה "להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחייד" היה בהלכות הפסח. וזאת על פי המבואר שהשלושים יום קודם הפסח מתחילים בי"ג אדר (שכן אדר חסר, והפסח קרב בי"ד), אלא שדחווהו וקבעוהו בי"ד אדר בגלל שעסוקים בהכנות לפורים²⁹, וכיון שבאותן שנים לא נחוג פורים, הרי שהזמן להתחלת לימוד הלכות החג היה בי"ג, ומאחר שבאותה שנה אי אפשר היה להתחיל בי"ג בגלל ימי אבל משה, הוקדם

27. שם עמ' 20.

28. מועד קטן כב, ב. וכן נפסק בשולחן ערוך יורה דעה סי' שדמ סי"ח.

29. כן הוא לדעת תוס' הראש מגילה כט, ב.

זמנו ליום ז' באדר קודם מיתת משה, שאז הי' "וסמכת ידך עליו"³⁰, ולכן מסתבר לומר שיהושע לימד אז את העם הלכות פסח.

כתר תורה ומלכות

יב. מכל האמור נראה כי ההגדה של הרבי מלבד מעלותיה התרומיות כשלעצמה, הינה גם "מסמך היסטורי" עבור דורנו שבו נתקיים "וסמכת את ידך עליו", מדור השישי לדור השביעי. ובכך, בנוסף ל"כתר תורה" המתנוסס עליה, היא מעוטרת גם ב"כתר מלכות".

ואם ההגדה של פסח מספרת על לידתו של עם ישראל כעם, הרי שבהגדת הרבי נרמזת גם לידתה של חסידות חב"ד בכלל, ולידתו של הדור השביעי בפרט, הדור שתפקידו להשלים את העבודה ולהביא את הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחריה גלות.

---

30. רש"י דברים לב, מד. וכך נראה במדרש פטירת משה.

A decorative scroll frame with a dark grey, metallic-looking border. The scroll is unrolled in the center, revealing a lighter grey background. The corners of the scroll are curled up, and there are ornate, symmetrical flourishes at the top and bottom center.

תשורה משמחת הבר-מצוה
הת' אברהם גדליה למברג
ז' ניסן ה'תשפ"ו